ЗАТВЕРДЖЕНО:
наказом Мінагрополітики
від 15 січня 2024 року № 101

УДК 633.812 Код UPOV: ROSMA_OFF

Методика
проведення експертизи сортів розмарину справжнього (*Rosmarinus officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики
Методика стосується всіх сортів виду *Rosmarinus officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці
2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 20 рослин трирічного віку.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи
3.1 ***Тривалість експертизи.*** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 ***Місце експертизи***. Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 ***Умови для проведення експертизи***. Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 ***План експертизи***. Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 2,0 × 2,0 м.

3.5. ***Метод дослідження.*** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Методику підготували: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 ***Кількість рослин/частин рослин***. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 ***Експертиза на відмінність***

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 ***Експертиза на однорідність***

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 ***Експертиза на стабільність***

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабко варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:
– Рослина: за висотою (ознака 3);
– Листок: опушення верхнього боку (ознака 7);
– Суцвіття: кількість квіток (ознака 10);
– Квітка: забарвлення віночка (ознака 11);
– Рослина: час початку цвітіння (ознака 13).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони..

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливлюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів розмарину справжнього

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1. (*) (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 1	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	Горизонт
2. QN	Рослина: розміщення листків на пагоні за щільністю VS, 3	нещільне	3	
		помірне	5	
		щільне	7	Горизонт
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
4. (+) QN	Листок: за шириною MS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS, 3	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
7. (*) QL	Листок: опушення верхнього боку VS, 3	відсутнє	1	Горизонт
		наявне	9	
8. QL	Листок: зігнутість краю VS, 3	відсутня	1	
		наявна	9	Горизонт
9. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VS, 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	Горизонт
10 (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток MS 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11 (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS 3	біле	1	
		світло-синьо-фіолетове	2	Горизонт
		помірне синьо-фіолетове	3	
		темно-синьо-фіолетове	4	
12. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	Горизонт

1	2	3	4	5
13. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній	3	Горизонт
		середній	5	
		пізній	7	
14. (+) QN	Рослина: час повного достигання плодів VG, 4	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
15. PQ	Плід: форма MS, 4	яйцеподібна	1	
		оберненояйцеподібна	2	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів розмарину справжнього

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Повна стиглість плодів

До 1. Рослина: діаметр куща, м.

Малий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; великий – понад 1,5.

До 3. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70; середня – 70–130; висока – понад 130.

До 4. Листок: за шириною, мм.

Вузький – до 2; середній – 2–4; широкий – понад 4.

До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–3,0; довгий – понад 3,0.

До 6. Листок: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 7; середнє – 7–12; велике – понад 12.

До 10. Суцвіття: кількість квіток, шт.

Мала – до 6; середня – 6–9; велика – понад 9.

До 12. Насіння: маса 1000 штук, г.

Мала – до 0,5; середня – 0,5–1,0; велика – понад 1,0.

До 13. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – квітень
середній – травень
пізнійй – червень.

До 14. Рослина: час повного достигання плодів, місяць.

Ранній – липень
середній – серпень
пізній – вересень.

9. Література

1. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная енциклопедия / А. Ф. Лебеда и др. – М.: АСТ-Пресс книга, 2006. – С. 670–671.

2. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1972. – Т 3. – С. 121–122.

3. Біленко В. Г. та ін. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко та ін. – К.: Арістей, 2007 – С. 433–434.